

Nelze chtít od ženy, aby porodila kolibříka. Nelze chtít od hudebníka, aby řešil svět. Lze ho vybídnouti, aby zpíval. Aby zpíval krkem dvacátého století, v němž jsou sladká a trpká vína, jež pijeme, světla a ženy, jež polykáme, vůně atmosféry, jež dýcháme, tóny a zvuky, jež dělají uchem proměny celého člověka, jak je dělal sirný déšť nad Sodomou, či skřivánčí píseň po potopě. Tóny se svými vztahy, rachoty se svými údery, harmonie bizarních ptačích zpěvů a automobilových trubek, vodopádů a vánočních koled.

A tanec? Pryč s jeho stylizovanými a programovými úkoly! Nechť ohýbá klouby, napíná svalstvo, harmonizuje linii těla a je nad vši svou invenční nevyčerpatelností exaktní jak tlukot srdce. Žádné grimasy z Przybyszewského, žádné hysterie, žádná hieratika velekněžská, tyto zrůdy, jimž se vyhne každá pořádná baletka a jež zdědila tu a tam nějaká zoufalá chudinka, vyčerpaná taneční prostitutka.

V moderním umění lze spojovat básně a malířství moderní typografií, v takzvaných obrazových básních. Je to krok k nečistě práci, proti níž jsme protestovali? Nikoliv. Neboť básně, o níž jde, musí být jen a jen básně a typografie, o níž jde, musí být jen a jen řešením výtvarným. Zde se slučují dvě zcela samostatná, naprosto vypracovaná umění a toto sloučení má

za úkol dvojnásobnou emoci. Báseň by obstála sama o sobě. Typografie je obrazem i bez této básně. Nenastalo znehodnocení a míšení cizorodých prvků či funkcí. Dvě hotová umění se sdružila. Zcela analogický je postup, když spojuje komponista hudební umění s básní, aby vytvořil píseň. Tato báseň musí dostačiti sama o sobě, rovněž jeho hudba, jež se s ní sdružuje. Tato hudba nemá ilustrovati básně, jak se stává pohříchu u některých starých komponistů. Tato hudba má být svébytnou, vyplývající jen a jen z hudebních zákonů, nikoliv z obsahu básně. Mezi touto hudbou a touto básní jest pojítkem toliko určitý společný záměr, jejich funkce, nikoliv obsah. I hudba i báseň řeší jeden a týž problém, ovšem zcela samostatně a nezávisle. V moderním pojetí nejde o básně za doprovodu hudby, ani o hudbu za doprovodu slova. Totéž platí i o jakýchkoli jiných kombinacích dvou či několika umění.

Staré drama? Žádná forma. Iluzionismus, jenž nás odpuzuje. Ó těch strašných rekvizit, jež slouží iluzi. Domy a pokoje, bouřky, vítr, sněh, tato lákadla k oklamání malých dětí. Věčná nápodoba a sloužení nějakému cizímu úkolu. Tříšť. Negace krásy. A spiritualistické divadlo? To vše po Ibsenovi, Strindbergovi, expresionismu? Toto hrozné, zrůdné stvoření, tento bastard nevkusu a hysterie. Pohyby přestávají mít napodobivost a stávají se stylizací. Nepřirozené strojení hlasů, nepřirozená světla, strnulá chůze, obřadnost, expresionistické nebo secesní kulisy, a vše to pod diktaturou duše. Ó kdyby vyběhly jednoho dne tyto zmrzačné „figury duše“, které tyjí ze skutečnosti, jež byla zdeformována, na zdravý vzduch, co by utržily posměchu! Nejsou formami, jsou deformacemi. Jsou bastardem jeviště a života, bastardem velmi nepodařeným, proto se jich štítíme. To není syntéza, to je nejhorší druh zrůdy. A přece nechceme obviňovati lidské pokolení, že od Aischyla ztratilo vkus. Nikoliv. Tam, kde dovedlo jasně cítiti a správně formulovati, vytvořilo základy krásy. Jak by se lidé vysmáli všem těm zrůdám duše, jež nejsou ničím samy

o sobě a jež neustále jenom křičí, jsou výrazem nějakého zá-
měru, otrokem a nikoli skutečností. Reprodukují cosi, nema-
jíce vlastních produkcí. A hle, jak nás dojmají za zimních
večerů pieroti a kolombíny, kráčející po promenádách do plesů.
Nejsou skutečností tohoto světa, jsou skutečností dávné bás-
nické fantazie, jsou čistou formou výtvarnou a poetickou. Jsou
skutečnostmi, jež nepředvádějí nic krom sebe samotných.
Pierot je pierotem, kolombína je kolombínou a harlekýn jejím
bratrance. Lze se smáti, potkáme-li je, ale to není výsměch,
lze plakati, ale to není proto, že by tu bylo něco k pláči. Typy
commedie dell'arte! Jedny z nejčistších a nejbásnivějších vyná-
lezů lidského dojatého ducha. Hle, tady se rodí čistá divadelní
forma. Anebo ten klaun, tento zázrak čistoty básnického vku-
su, koho ten napodobuje? Je sám sebou, svým kotrmelcem,
uměním, podívanou, divadlem. A provazolezkyně? Tento
umělec stále produkuje a nikdy nereprodukuje. Toto je
pravé divadlo a pravá hra, na život a na smrt. Jděte po našich
hřbitovech. Kolik tam leží obětí svého povolání. Ale smí se
spokojiti básník s klaunem, kolombínou, pierotem, smí vykrá-
dati tyto plody cizího ducha ke svým zájmům? Nikoliv!
Může si z nich bráti příklad, z jejich neskonale čistoty, ale
musí spolehnouti na svou vynalézavost a odpověděti senzibi-
litě své doby. Tady jsme u svého problému.

Snad jsem se v této věci pletl, jako v tolika jiných; ale při-
znávám se, že jsem na něco čekal. Že jsem si představoval
nástup nových lidí s novou fantazií a novými poznatky, s pri-
mitivní a nevyčerpatelnou potencí a silnou produktivitou. Ne
že bych čekal zázraky; ale čekal jsem aspoň jakési uvolnění.
Nebo aspoň pramének třeba nehojný, ale opravdu nový a de-
roucí se ze země... z nové země proletářů. Říkalo se, že při-
chází nová, proletářská kultura, jež hodí dosavadní měšťáckou
do starého neřádu; říkalo se dokonce se značným sebevědomím,
že už to je tady a že se, zatímco píšeme tyto řádky, odehrává
revoluce v umění. Kéž by tomu tak bylo!

Nemíním mluvit o umělecké kvalitě toho, co se nabízí pod
značkou revolučního umění; jsou mezi tím věci velmi silné
i velmi nicotné, tak jako v umění katolickém nebo kterémkoliv
jiném. Ale chtěl bych se ujistit jenom jejich proletářskou kva-
litou. Proletářské umění může znamenat 1. buď umění tvo-
řené od proletářů, nebo 2. tvoření o proletářích, nebo 3. tvo-
ření pro proletáře, nebo konečně 4. nesené duchem, jenž řídí
světový nástup proletariátu, jako je kolektivnost, revolučnost,
mezinárodnost a tak dále. S tímto minimálním teoretickým
předpokladem se dejme do hledání proletářského umění.